

Міщенко М. С.

кандидат психологічних наук, доцент
кафедри психології

Сокур Т. М.

магістрантка факультету соціальної та психологічної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ПІДЛІТКІВ ДО НОВИХ УМОВ НАВЧАННЯ

Реформування системи освіти, яке нині відбувається в Україні, висунуло на порядок денний питання подальшої наукової розробки теоретичних і прикладних аспектів проблеми адаптації шкільної та студентської молоді до нових умов навчання.

Психологічна адаптація є процесом мотивації адаптивної поведінки людини, формування мети та програми її реалізації, що виникає у відповідь на значущу новизну навколишнього середовища. У кожному конкретному випадку перебіг процесу психологічної адаптації набуває емоційного забарвлення та динаміки згідно з особливостями характеристик психіки індивіда.

Психологічна адаптація безпосередньо пов'язана з іншими рівнями адаптації людини. З одного боку, через психологічну адаптацію підкріплюється біологічна адаптація на психічному рівні. З іншого боку, сама психічна адаптація як продукт функціонування мозку здійснюється на біологічній основі.

Неоднозначними є також взаємозалежності психологічної та соціальної адаптації. Психологічна адаптація як соціально зумовлена суспільним характером змін навколишнього середовища та людської свідомості, психіки, що викликають її, у свою чергу, шляхом формування цілей і програми впливає на ефективність адаптивної діяльності, надає динаміці цієї діяльності індивідуального емоційного забарвлення. Без психологічної адаптації, що

спонукає людину до адаптивної діяльності, яка немовби дає старт соціальній адаптації, остання була б просто неможливою.

Дослідження соціальної адаптації показують, що в науковій літературі склалися різні точки зору на сутність цього поняття. Уся сукупність цих точок зору зводиться до двох підходів: широкого, більш узагальненого розуміння та вузького, специфічного.

Насамперед соціальна адаптація є безперервним (у розумінні невичерпним, що ніколи не завершується повністю) процесом. Ця властивість соціальної адаптації зумовлена безперервністю трудової діяльності людини з розвитку засобів виробництва з метою задоволення існуючих і породження нових потреб, що, у свою чергу, потребують для свого задоволення нових засобів виробництва. Зміни, що відбуваються в результаті цього, розвиток соціальної дійсності завжди з необхідністю потребують адаптації до них людини.

Сказане проте не означає, що адаптація весь час має відбуватись з однаковою інтенсивністю. Адже зміни соціальної дійсності, що зумовлюють її, також мають мінливий характер: моменти стрибкоподібного наростання новизни змінюються періодами поступового, іноді малопомітного кількісного нагромадження нових елементів.

Отже, соціальна адаптація, що триває все життя людини, має перервний характер. Періоди підвищеної інтенсивності адаптації співвідносні з поживанням соціальної діяльності суспільства. Змінні їх періоди невисокої інтенсивності відбивають уповільнення соціального прогресу; при цьому її мінімум відповідає застою в суспільному житті.

Специфічним у підлітковому віці є прагнення якомога скоріше досягти статусу дорослої людини, самостійності. Ця установка може реалізуватись як позитивним, так і негативним засобом. Підліток може брати участь у різних видах трудової діяльності, які не вимагають спеціальної професійної підготовки, фізично доступні йому. Прагнення до новизни життєвих вражень та до лідерства дозволяє йому досягти певних успіхів і навіть особистісної

самореалізації у спорті, мистецтві, художній, музичній, технічній творчості [1, с. 69].

Тому саме в цей віковий період розвитку можна, на нашу думку, при успішній адаптації, забезпечити такий розвиток та взаємодію особистості з оточуючим її середовищем, що перш за все вони будуть спрямовані на самоактуалізацію, самореалізацію, здібності, творчість, мобільність особистості. Це стає особливо актуальним тоді, коли у житті людини настає період кардинальних змін. Саме такий період життя настає у підлітків, які поступили в нові (для кожного з них) навчальні заклади. Ця подія дуже сильно відхиляє їх від сталого, звичного життя – рівноваги, в якому вони знаходилися, змінює їх поведінку. Зміни, які відбуваються, зачіплюють усі їх рівні адаптації – від біологічного до когнітивного. Підліток (він же студент) відчуває зміни у своїх потребах, внутрішньо готується до навчальної діяльності в училищі та сподівається на успіхи в навчанні, в системі взаємодії «студент – викладач», «студент – студент» тощо. Очікування успіху, тобто рівноваги, успішної адаптації, знаходить своє вираження у стійкому суб'єктивному усвідомленні підлітка переживання своїх можливостей і недоліків. В разі неуспіху у підлітків виникають і загострюються різноманітні дезадаптивні синдроми, виникає шкільна дезадаптація, знижується успішності, порушуються взаємовідносини з дорослими і ровесниками [2].

Отже, підлітковий період є складним, наповненим багатьма колізіями та труднощами, що виникають у житті молоді особистості сьогодення – підлітка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булах І. С. Суб'єктивні аспекти шкільної дезадаптації підлітків. // Психологія. Збірник наукових праць НПУ імені М. П. Драгоманова. – К., 1998. Випуск 1. С. 69 – 70.
2. Булах І. С., Хомич Г. О. Соціально-психологічні аспекти процесу адаптації учнів (навчально-методичний посібник). Київ: УДПУ ім. М. П. Драгоманова, Переяслав-Хмельницький ДТП ім. Г.С. Сковороди, 1997. 180 с.